

A FŐVÁROSI KÖNYVTÁR SZÜRY-GYŰJTEMÉNYE.

A szellemi ember arcképéhez (biográfiájához) nem csupán írásművei tartoznak. A befogadás éppúgy lényegi része az ember lelki életének, mint a kifejezés. „Mert hát nem csak az a poéta, a kinek megadta a Gondviselés, hogy emelkedett gondolatait emelkedett szóba is tudja önteni, hanem az is, a ki önjerejéből kifejezésre juttatni nem tudó eszméit, a költő tolmácsolásában, a sajátjának ismeri s a kinek rezzenő húrja van a költő sejtéseire is“, — mondja maga SZÜRY DÉNES. (*Drámai impressziók*, 183. l.) Következésképp a szellemi ember, gyönyörködései, tetszései, passziói, érdeklődései, olvasmányai nélkül éppannyira nem teljes, mint ahogy nem az alkotásai nélkül sem. S a léleknek ezek a külső világból származó töltekezései — s e világba mind az anyagi, mind a szellemi szféra teljesen beletartozik — nemcsak az irodalom, az írásmű készülése szempontjából érdekesek, hanem olykor külön, független, autonom tevékenységgé is önállósulhatnak. A szellemi ember teremtő aktivitásának, az alkotásnak, a műnek vizsgálata az irodalomtörténetre tartozik, a mi föladatunk, hivatásunknak megfelelően, egy passzió nyomozása. Ez esetben, sajátképen a könyvgyűjtés passziójáé. S eredményében, a *könyvtárban* olykor ez a magasrendű szenvedély is teremthet műremeket, valóságos műalkotássá finomodhatik.

Hazánkban, különösen a XVIII. század derekától kezdve, ahogy SZEKFI mondja: a „kastélykultúra“ elterjedésével, nemcsak a főnemesség és főpapság alapít könyvtárakat, hanem kényelmes barokk-kúriájában a középnemesség is rendez be könyvtártermet, „könyvesházat“. Köztük is gyakori a kor szellemi áramlataival szoros kapcsolatot tartó „kiművelt emberfő“, ki, tán eredendő passzivitásánál fogva, vagy az „amúgy sem érdemes“ magyarai bölcsességében rejlő enyhe szkeptizmus alapján, alkotásig soha sem lendült, vagy ha is, azt idő előtt abbahagyta s beérte a bölcsesség-gyűjtés passzív szellemi örömeivel. A magyar közműveltség történetének hiánytalansága szempontjából elmellőzhetetlenül szük-

ségesnek látszik előttem a művelődés szenvedélyének áldozó ember e — nézetem szerint az eddig képzeltnél sűrűbb — típusának, a könyvgyűjtőnek közelebbi megismerése. A művelt magyar nemesi osztály könyvgyűjtése történetének teljes föltárása. A magyar művelődéstörténetnek ez a fejezete mindmáig megiratlan. A Magyar Bibliophil Társaság szép kezdeményének (HOFFMANN EDIT: *Régi magyar bibliophilek*), mely sajnos, csak a legrégebb idők (a XV. és a XVI. század) magyar könyvgyűjtőire terjed ki, folytatója nem akadt. GULYÁS PÁL nagybecsű cikksorozata, itt, lapunk hasábjain (*A könyv sorsa Magyarországon*, 1923. 27—94. és 176—199. ll.; 1924. 13—71. ll.), valamint SZARVASI MARGIT kitűnő dolgozata (*Magánkönyvtáraink a XVIII. században*, 1939.), inkább csak a nevesebb magyar főnemesek, főpapok és tudósok nagyobbarányú könyvgyűjteményeivel foglalkozik. Pedig, ha csak egyetlen könyvtárosélet — a maga élete — korlátolt tapasztalása köréből merít is az ember, mennyi érdekes magyar középnemesi, alapításában jórészt a XVIII. századra visszanyúló könyvtár! Hogy csak az utóbbi évtizedekben tudtommal a könyvpiacra széjjelszóródott könyvtárakat említsem, itt van: az ABAFY, a DÓKUS, a BALÁSY (az EBECZKY—TIHANYI-féle), a MAGYARI—KOSSA, az alsószatai PETHE, a HATTYÚFY s a GAÁL GASZTON-könyvtár! Hát még, amiről a legkülönbözőbb könyvekben talált tömérdek XVIII. századi ex-libris árulkodik! (Nem hihetem u. i., hogy valaki megfelelő könyvmennyiség híján költséges, rézmet-szetű ex-librist készíttetett volna, akárhányszor kora neves grafikusával, és sokszorosított volna valamely nagyváros réz-sajtóján ugyanolyan jelentékeny költséggel.) Csak éppen a magam kicsiny gyűjteményében lévő ilyen XVIII. századi rézmet-szetű ex-libriseket említve, itt voltak: a nemes-ságodi SZVETICS-könyvtár, DR. SEGESVÁRI ISTVÁN, nagyajtai CSEREY LŐRINC, EKLÉR MIHÁLY, ARADY NEP. JÁNOS, ÜRMÉNYI PÉTER, kiskovalóczi VIETORIS LÁSZLÓ, NAGY GÁBOR, SETH JÁNOS könyvtárai) stb., stb.¹ S a vidéki kúriák sorralátogatása bizonyára tetemesen gyarapíthatná még ismereteinket a magyar könyvgyűjtőkről s érdeme szerint ki-

¹ Csak olyan neveket említek, melyek az idézett tanulmányok egyikében sem szerepelnek. Erről a kérdéstről egyébként DR. NYIREŐ ISTVÁN mondhatna lényegesen többet. Ő, tudtommal, a debreceni egyetem könyvtárában hatalmas magyar ex-libris-anyagot gyűjtött össze s készíti a lehető teljes magyar ex-librisek Corpusát.

egészíthetné a művelt magyar nemes úr — nézetem szerint kissé általánosítón torzított — szellemi képét. Nem kételkedem benne: ezzel a nélkülözött képpel kiegészítve, jóval jelentősebb szellemi élet és szélesebb réteget magábazáró közműveltség bontakoznék ki előttünk, mint amilyenben eddig hittünk.

SZÜRY DÉNES is a magyar literary gentleman-eknek ebből a kései, múlt századi fajtájából volt való. Irodalmi működése alig-alig haladta túl a műkedvelés határait. Írt egy kötetre való dráma-kritikát s néhány finom útirajzot. Igazi műve azonban könyvtára volt! Élete vége felé, 1907-ben, mikor könyvtára, a kitűzött cél-nak megfelelően, több évtizedes gyűjtés eredményeképp, elérte a teljességet, úgy érezte, hogy könyvtára anyagából kibontakozó nagyszabású körkép alapján megalkothatja immár az újra nyelvi öntudatára ébredt magyarság szellemi szintézisét, egészen sajátos rendszere szerint elkészítette s „*Száz év*“ (1767—1867) címen ki is nyomatta könyvei katalógusát. A gyűjtő abban a pillanatban válik könyvtárossá, mikor szükségét érzi könyvei földolgozásának. Nem mintha arra könyvei használhatósága szempontjából, emlékezte támogatása végett valóban szüksége volna. A művelt ember állandóan gyakorolt emlékező-tehetségének kapacitása — lélektanilag — szinte nem ismer határt. Ilyen készség birtokában 5—6000 kötet könyv pontos lokalizálása nem okozhat különösebb nehézséget. Magánkönyvtárak katalógusának elkészítése rendszerint nem is ily emlékezet-támogató, tájékozódást elősegítő technikai segédeszköz nélkülözhetetlensége okából történik. Itt egészen másról van szó! *Tudatos könyvtárosságról!* A könyvek szellemi összefüggései alapján *saját könyvtárrendszer* megalkotásáról. Mert hiszen természetes rendszere minden gyűjtőnek a priori van. S ez az, hogy *tudja* könyveit. Ezt a rendszert az élet alakítja ki: a gyűjtő szükségletei, tájékozódása, előszeretetei, érdeklődésének rangsora, a rendelkezésre álló hely, könyveinek formátuma s elhelyezésüknek ettől meghatározott esztétikája stb., stb. szerint. A könyvtárosság ott kezdődik, mikor a gyűjtő könyvtárát egy egységes szellemi rendszerbe építi bele. A saját rendszerébe. Igen könnyen lehet, hogy ez a rendszer sohasem függött össze a könyvek fölállítás (helyrajzi) rendjével. Tudni persze leggyakrabban nem tudhatjuk, hogyan álltak a könyvek a gyűjtő polcain, egy dolog azonban bizonyos: a gyűjtő semmiképp sem rontja meg körmönfont könyvtárossal a maga természetes, használatban kiala-

kult, egyszerű raktárrendjét. Fölöttébb valószínű így, hogy a katalógus *nem* a könyvek elhelyezésével megegyezően készült. Azok alkalmasint betűrendben álltak, mint ahogy ma is állnak. A katalógus maga a szellemi összefüggésekre veti főfigyelmét s a könyvek fizikai helyével mit sem látszik törődni. Íróasztal mellett, merőben a katalógus-cédulák különféle csoportokba rendezése útján készült, könyvektől absztraháló, önálló, elméleti mű. Természetes, hogy ez a szellemi épület azért a meglévő, a szeretettel összegyűjtött könyvanyagon alapszik. A katalógus fölépítésén fáradozó építőmester kettős örömet érezhetett így: a ritka teljességű könyvtár tulajdonosáét, a gyűjtőét és a könyvtárosét, kinek saját, rendkívül gazdag anyagát van módja, szintetizáló hajlama és kategória-teremtő képzelete szerint, a legszabadabban rendszerbe foglalnia.

SZÜRY DÉNES, *mint gyűjtő* a magyar szellemi élet legizgalmasabb és legtermékenyebb száz esztendejének irodalmát választotta gyűjtése tárgyául. Páratlan tudással s a legapróbb részletre kiterjedő figyelemmel s nem kis szerencsével halmozta egybe ennek az óriásokat nemző korszaknak (1767—1867) szellemi termését, szinte maradéktalanul. *Mint könyvtáros*, a maga tervei szerint megkísérelte katalógusban elméletileg rendszerezni roppant változatosságú anyagát. A katalógus két nagy csoportra osztja föl a gyűjteményt:

1. Irodalom, nyelvfejlődés, Bessenyeitől a kiegyezésig, 1767—1867.

2. Széchenyi kora és az önvédelmi harc, 1825—1867.

Az első csoport a magyar *szépirodalmat* tartalmazza, eredeti, első kiadásokban. A második a reformkor, a szabadságharc s a kiegyezés korának *politikai irodalmát*.

A szépirodalmi rész nagyjában időrendet tart, bár egyes alcsoportok, önálló időrendjükkel kilépnek az általános kronológiából. ill. újra, meg újra külön időrendeket kezdenek, az általános időrenden belül. (Pl.: Színházi zsebkönyvek, 1811—1834; A nemzeti színház, 1814—1875.) Ez első pillantásra a széttöredezetttség, a szaggatottság benyomását kelti s az időrend generális, a címben is lefektetett elvét fölborítani látszik. Viszont az egyes tárgycsoportok belső összefüggése, logikai kapcsolata ellene szól a szellemileg együvé tartozó anyag szétaprózásának s kérlelhetetlen besorolásának a generális időrendbe. Idő-, betű- és tárgyrendnek teljesen szabad keveredése áll így elő, amit egy merev rendszerben meg-

gyökeresedett közkönyvtár, a „gyakorlatiasság“ követelményeinek megfelelően, nem engedhetne meg magának, de ami egyazon kor sokrétű s aránylag nem nagy anyagának szellemi elrendezésében csak növeli a plaszticitást: kiemeli az egybefüggéseket, a nélkül, hogy az általános áttekinthetőséget megzavarná. Sőt, SZÜRY DÉNES, katalógusában mintha egyenesen arra törekednék, hogy kerülje a száraz fölsorolást és minél több, minél változatosabb alcsoportot alkosson, sokszempontú gyűjtés sokrétű könyvanyagának megfelelően. Ilyen alcsoportjai vannak:

Általános művek: biográfiák, bibliográfiák, — Egyház és művészet, — Bessenyei előőrsei, — Bessenyei György, — A szerzetesek és a nyelvkérdés, — ... Színészet, — Színházi zsebkönyvek, — A színészet története, — Népköltészet. Majd a katalógus második részében: *Bevezetés* (általános magyar történeti művek), — Magyar-török viszonyok; — itt egy darabig időrend, aztán megint: A zsidók emancipációja, — A külföld, — A nyelvharc, támadások; — majd ismét végig pontos kronológia.

A Fővárosi Könyvtár SZÜRY DÉNES könyvtárát 1911-ben vétel útján szerezte meg. A dolog természetében rejlik, hogy egy közkönyvtár a tulajdonába került magánkönyvtárat, legyen az magábanvéve a gyűjtő egyéniségén keresztül mégoly gyönyörű egység s készült légyen róla mégoly elmés, egyéni szempontú katalógus, — beolvasztja állagába és besorozza rendszerébe. Ez történt — néhány nagy auktor (pl. SZÉCHENYI) tömeghasználatra nem való, nagyértékű, ritka művének kivételével — SZÜRY DÉNES gyűjteményének második csoportjával, a politikai irodalommal. Az első csoport, a magyar szépirodalmi művek első kiadásai, *Szüry-Gyűjtemény* néven, mint corpus separatum szerepel ma is a Fővárosi Könyvtár állományában. S ez annál is inkább megtörténhetett, mert a Fővárosi Könyvtár modern tudományos könyvtár lévén, szépirodalmi könyveket úgyis csak a legszükségesebb mértékben tartalmaz. Ezt a szépirodalmi gyűjteményt azonban igen nagy becse miatt, nemcsak külön tartja, hanem a kiváló gyűjtő iránti kegyeletből, irányelveinek gondos betartásával továbbfejlesztteni s minél teljesebbé tenni igyekszik. SZÜRY DÉNES gyűjtése körét így elsőben is időben vitte tovább s kiterjesztette a hatvanhetes kiegyezés utáni idők irodalmára, egészen napjainkig, szigorúan megrostálva persze az anyagot s a napi irodalmi termés ropant özönéből csak a legjelesebbet érdemesítve a gyűjteménybe

való besorolásra. A kiváló gyűjtő útmutatása alapján aztán, az ő kategóriái szellemében, az egyes érdekesebb s a továbbfejlesztés lehetőségeit magábanrejtő alcsoportok kiépítését is fontos föladatának tekinti a Fővárosi Könyvtár. Egnémely kínálkozó jó-alkalom megragadásával (így különösen BALLAGI ALADÁR hagyatékából) sikerült az eredeti *Szüry-gyűjtemény* gyérecske „Népiratka, ponyva“-anyagát ritka teljességűvé kiegészíteni. Régi magyar gyermekkönyvek alkalomszerűen megszerezhető szép példányai is szinte belekínálkoztak a rengeteg ritkaságot tartalmazó, bibliofil-jellegű *Szüry-Gyűjtemény*be. E nagybecsű gyűjtemény kezelése természetesen szigorúan muzeális.

SZENTKÚTY PÁL.